

Feminae ante portas, avagy kapunyitás előtti pánik

Népszabadság • [Magyar Bálint](#) • 2007. június 8.

A félelem régi. Itt vannak a kapuk előtt. Beengedjük őket? Ha nem, vajon ránk törik a kapukat? Ha nem törik ránk, miért engednénk be őket? Így csak a miénk az ország, a hatalom és a dicsőség. Mert ne kerteljünk: dicsőségről és hatalomról van szó. És eközben persze az országról.

A szerző a MeH államtitkára

Képviselőtársammal, Sándor Klárával a választójogi törvény módosítását kezdeményeztük azért, hogy a női politikusok aránya összhangban legyen a nők társadalomban viselt szerepével és jelentőségével. Egyéni képviselői indítványt nyújtottunk be azért, hogy az országgyűlési, az önkormányzati és az európai képviselő-választásokon a jelöltállítás szabályai közé beemeljük a nők és férfiak esélyegyenlőségének tényleges biztosítását. Azt akarjuk, hogy az elviekben meglévő jogegyenlőség végre a gyakorlatban is érvényesüljön. Ha tetszik, úgy is fogalmazhatunk, hogy a hatalomgyakorlás hagyományos - nemek szerinti - felosztásának tudatos felszámolására törekszünk.

Nézzünk szembe a ténnyel: férfiak uralta világban élünk. Magyarországon a népesség 52,5 százaléka nő, a felsőoktatásban tanulók 58,2 százaléka nő; valamilyen azonosítatlan kozmikus erő munkálkodása miatt azonban a parlamenti képviselők között csak 10,9 százalék, a tudományos akadémia tagjai között pedig elenyésző a nők aránya. Az sem a véletlen műve, hogy az azonos beosztásban dolgozó férfiak és nők közötti jövedelemkülönbség mértéke a fizikai munkák tekintetében 16,5 százalék, a szellemi munkák esetében pedig 28,7 százalék - mondanom sem kell, kiknek a javára. Ezek csak a jelen szikár adatai, még hosszsan lehetne sorolni őket. És ebben nincs még benne a médiumok, a nevelési-oktatási intézmények, a közszereplők által közvetített "ideális nemi szerepfelosztás". Nincsenek benne a férfias összekacsintások, a kocsmái, baráti közösségek, amelyek a nőket csak fakanállal, gyermek mellett tudják elképzelni a családi idillben vagy más, még kiszolgáltatottabb szerepekben. Nem is érzékelik, hogy bármiféle probléma lenne ezzel a képpel. Az ellenzők népes (férfi)kórusa nem érti, hogyan kerül a csizma az asztalra: miért is vetődik fel egyáltalán a kvóta lehetősége, szükségessége.

"Hanem engedelmesek legyenek..."

Ma már - legalábbis nyíltan, legalábbis ép ésszel - nem állítaná senki, hogy a lányoknak nem kellene tanulniuk vagy ha mégis, akkor külön iskolákat kellene fenntartani a számukra, mert érdeklődési körük, biológiai és szellemi adottságaik ezt kívánják. Nem tiltaná meg senki, hogy felsőoktatási intézményekbe nők is beiratkozhatnak. Pedig ez nem is olyan régen még

nem így volt. Nemcsak Pál apostol írta, hogy a "ti asszonyaitok hallgassanak a gyülekezetekben, mert nincsen megengedve nékik, hogy szóljanak; hanem engedelmesek legyenek, a mint a törvény is mondja. Hogyha pedig tanulni akarnak valamit, kérdezzék meg otthon az ő férjüket." Nemcsak Luther szerint nem szabad a nőknek "a férfiak feladatait ellátni: tanítani, irányítani stb." Nemcsak Kálvin nem helyeselte, ha egy nő "természetellenesen túllép" a hatókörén. Az érettségi lehetősége csak 1896-tól, a felsőfokú oktatás pedig csak 1946-ban (!) vált korlátozás nélkül elérhetővé a nők számára. Arányuk a felsőfokú képzésben először 1992-ben haladta meg a férfiakét. Az oktatási emancipáció napjainkra nemcsak a statisztikákban valósult meg, hanem a mélyrétegekben is. Kezdetben az alacsony társadalmi presztízsű, rosszul fizető szakmákat nyújtó képzések nyíltak meg a nők előtt. A rendszerváltás előtt szociológusként magam is tapasztaltam, hogy az 1960-as évektől az egykori középparasztok a téészesítés után miként menekítették ki tanítatva lányaikat a "trágyaszagú" szakmákból azért, hogy saját gazdaság híján más cselédjévé ne váljanak. Hasonlóan járt el a feltörekvő szakmunkás réteg, mikor az "olajos" foglalkozásokból akarták kiemelni lányaikat, azzal, hogy érettségit adtak nekik. Ezt a hatalmi elit is tűrte, sőt támogatta, hiszen a lányok még nem a diplomát igénylő vezetői pozíciókat célozták meg, "csak" a kiemelkedést.

Mára a nagy respekttel rendelkező területeken is többségben vannak ezeknek a lányoknak a lányai. A tudás területén kialakult egyenlőség azonban láthatóan nem hozta meg a várt eredményt: miközben a nők körében egyre nagyobb, diplomával legitimált tudástőke halmozódik fel, addig a döntéshozatali pozíciókban - a megfelelő képzettséggel rendelkező nők arányától függetlenül - ma is jelentős férfidominancia van. A munkaerőpiac megnyitása, a nők foglalkoztatása (az 1950-es évek társadalomképeének következtében) gyorsabb ütemben valósult meg, mint azt az oktatásban tapasztalhattuk. Máig meglévő jelenség azonban az azonos munkáért megállapított alacsonyabb munkabér, valamint a csökkenő presztízsű és ezért relatíve rosszul fizető állások elnöiesedése. Bár jog szerint a foglalkoztatás és az oktatás terén elviekben ma már esélyegyenlőség van a nemek között, társadalmunk a mindennapi gyakorlatban mégis újratermeli a nők számára hátrányos rendszereket.

Az elvet illetően az oktatásban mára már elfogadott céllá is vált az esélyegyenlőség biztosítása. Magára valamit is adó európai kormány, politikus, állampolgár természetesnek veszi mindazon intézkedéseket, amelyek a diszfunkciók és a diszkrimináció kiküszöbölésére irányulnak. Akkor vajon miért kelt megütközést, ha ugyanezen logika alapján korrigálni javasoljuk a nőknek a politikai döntéshozatalban tapasztalható jogegyenlőségét érintő rendszerhibákat? Miért kísért még mindig az a szellemi hagyomány, amely egy nem egészen száz évvel ezelőtt kiadott magyar egyetemi tankönyvben úgy jelenik meg, hogy szerzője "bizonyos szükségszerű testi jelenségek" miatt, melyek a nők "lelki életét is nagyban befolyásolják", a nők "választójoggal való felruházását nem ajánlja". Az 1918-as választójogi törvény a férfiaknak 21 éves kortól választójogot biztosított, akkor is, ha analfabéták voltak - a nők viszont csak 24 éves kortól szavazhattak, és csak akkor, ha tudtak írni-olvasni. A különbségtétel más formában a két világháború között is fennmaradt, és csak az 1945-ös választójogi törvény törölte el.

Mert félünk

Ha képesek voltunk - igaz, száz év alatt - szakítani a nők oktatásával, munkavállalásával, szavazati jogával kapcsolatos előítéleteinkkel és korlátozó szabályainkkal, akkor miért nem vagyunk képesek belátni, hogy égető szükségünk van a politikai szerepvállalás terén is a tényleges esélyegyenlőség biztosítására? Miért nem hiszszük el, hogy az ország javát

szolgálja, ha a nőknek ugyanakkora esélyük lesz részt venni a döntéshozatalban, mint a férfiaknak? Vagy ha ezt elhisszük, akkor miért nem teszünk ezért; miért nem számoljuk fel a nyilvánvaló esélyegyenlőtlenséget?

Mert félünk.

Több nő van, mint férfi, és már nemcsak tanárként, de jogászként, közgazdászként és orvosként is több nő végez, mint férfi. Az élet korábban férfiak uralta területein a nők folyamatosan bizonyították talpraesettségüket, kvalitásaikat, nem egy területen jobbnak, hatékonyabbnak bizonyultak nálunk. A politika és a döntéshozatal azon területek egyike, amelyeket utolsó védvonalként őrzünk, és ahova csak a mi férfiszabályainkat vállaló nőket engedjük be, őket is csak elenyésző számban. Bár a XX. század rég meghaladta ezt a képet, mi mégis szeretnénk a "gyengébb nemet" otthonkában, avagy "szebbik nemként" dögös ruhában, gyermekek körében, butuskán, megadóan látni, s rettegünk attól a pillanattól, amikor teljesen egyenjogú partnerként kell versenyeznünk velük. Féltjük, és informális eszközökkel, rossz társadalmi beidegződések kihasználásával őrizzük hatalmi állásainkat; cinikusan elbújva jogszabályok, naftalinszagú dogmák mögé. Csak hát "tetszettek volna" nem beengedni őket az iskolába. "Tetszettek volna" nem engedni tanítónak, jogásszá, orvosná válni őket. "Tetszettek volna" a tűzhely mellé kényszeríteni őket, és nem engedni, hogy nyelveket jól beszélő üzletasszonyokká váljanak. "Tetszettek volna" nem adni nekik szavazati jogot. Ennek a küzdelemnek a kimenetele már történelmileg eldőlt. Csak a kimenetel mikéntje nem.

Valódi liberális demokráciában, különösen liberális politikusként nem elégedhetünk meg a jogegyenlőség elvének megteremtésével, vizsgálnunk kell annak gyakorlati megvalósulását is. Márpedig a közéletet vizsgálva csak arra a megállapításra juthatunk, hogy nincs esélyegyenlőség a döntéshozatal terén. A női politikusok aránya a rendszerváltás óta a parlamentben nem változott érdemben (1990 - 8,3 százalék; 1994 - 11,1 százalék; 1998 - 8,5 százalék; 2002 - 9,1 százalék, 2006 - 10,9 százalék). Az evolutív megoldásokban tehát nem bízhatunk. A női parlamenti politikusok számát tekintve sereghajtók vagyunk Európában. A helyi közéletben is csak annyival magasabb a nők aránya, amennyivel alacsonyabb az önkormányzati pozíciók presztízse (1990 - 8,5 százalék; 1994 - 10 százalék; 1998 - 12,5 százalék; 2002 - 14 százalék, 2006 - 16,6 százalék). Senki nem gondolhatja komolyan, hogy ezek az arányok a rátermettség szerinti természetes verseny eredményei, sem azt, hogy ezen a mesterségesen fenntartott egyensúlyhiányon ne kellene változtatnunk.

Arcátlanság és luxus

A női kvóta olyan eszköz, amely képes a megfoghatatlan és épp ezért szankcionálhatatlan, ámde létező esélyegyenlőtlenséget felszámolni. Olyan eszköz, amely abban segít, hogy a lehető leghamarabb elérjük a nemek esélyegyenlőségét a politikai döntéshozatal területén. És azért kiemelkedően fontos, mert ez a lépés jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy a nők más területeken megjelenő társadalmi leértékelését is megszüntessük végre. Az Országgyűlésnek már benyújtott javaslatunk szerint csak azok a választási listák lennének érvényesek, amelyekben váltakozva követik egymást a nők és a férfiak. Ha az egyéni választókerzetek számát és a listás választás természetét figyelembe vesszük, akkor biztosan ezzel a módszerrel is mindössze 27-30 százalékra növelhetjük a képviselőnők arányát a Parlamentben.

A megoldás ellenzői rendszerint érvelnek azzal, hogy a kvóta alkotmányellenes (korlátozza a férfiak választhatóságát), antidemokratikus (ellentétes a képviseleti demokrácia logikájával, mivel a korporatív jellegű választási logikát követi), s nincs is rá igény (a politika nem érdekli

a nőket). Közben teljességgel figyelmen kívül hagyják az alapprobléma megoldásának szükségességét és indokoltságát, nevezetesen azt, hogy a nők esélye az örökölt kulturális hagyományok miatt bizonyíthatóan kisebb a döntéshozatalban való részvételre. Azzal a vehemenciával és energiabefektetéssel, amivel a kvóta intézményét támadják, tanulmányozhatnák a kvótát választójogi törvényben alkalmazó 38 ország - köztük Franciaország, Spanyolország vagy Belgium - kedvező tapasztalatait, és áttekinthetnék a Magyar Köztársaság Alkotmányának az esélyegyenlőség biztosítására vonatkozó rendelkezéseit - 70/A § (3) - is. Visszatérő ellenvetés, hogy a "kvótanők" érdemtelenül, képességeik és tudásuk megmértetése nélkül kerülhetnek be a döntéshozatalba. Ez egyszerűen ostobaság. Miért gondolják, hogy a pártok nem a tehetséges és rátermett politikusnőket tennék a listáikra? Azokat, akik most is dolgoznak, de nem kapnak lehetőséget, mert a helyeket a kvóta nélkül, szokásjog alapján bekerült, náluk sokszor tehetségtelenebb férfiak foglalják el. Vagy azokat, akik az élet más területein kiválóan teljesítenek ugyan, de érezve a jelenlegi politizálás férfiklub-jellegét, eszükbe sem juthat, hogy van keresnivalójuk a politikai döntéshozásban is. És miért teszünk úgy, mintha a jelenlegi területi és listás elemeket ötvöző választási rendszer nem egy - kétségtelenül nem nemek szerint kialakított - kvótás választási rendszer lenne?

A kérdés valójában az, hogy megengedhetjük-e magunknak azt az arcátlanságot és luxust, hogy a társadalom több mint felét távol tartjuk a döntéshozatali pozícióktól, hogy ne bontsuk le minden lehetséges eszközzel azokat a látható és láthatatlan falakat, amelyek arra predesztinálják a társadalom nagyobbik részét, hogy szellemi kapacitásait, készségeit csak korlátozottan teljesíthesse ki. Szerintem a válasz egyértelmű nem.

Kinek van félnivalója? Ki tiltakozik vehemensen? Azok a férfiak, kiknek tehetsége, szorgalma, szaktudása azonos szabályok esetén csekélyebbnek bizonyulhat sok nő tehetségénél, szorgalmánál és szaktudásánál. Ennek ellenszereként önbizalmat ajánlok tisztelt férfitársaimnak. Az alfa-hímek ütközetcentrikus világában társadalmi háború van. Egyre konfliktusosabb világunkban a nyertes-nyertes meccseket valójában nők tudják jól lefolytatni. Ne szégyelljük megtanulni tőlük. Amerikában azt mondják: a szerencse az, amikor a lehetőség találkozik a tehetséggel. A részvétel lehetőségét, a részvételi lehetőségek alakítását kell biztosítani mindenkinek.

A kvóta valójában részvételi, hatalmi kérdés. A hatalomhoz való hozzáférés kérdése. A férfiak uralta Országgyűlésnek kell döntenie róla. Rövid távon is egzisztenciákat érintő változás lesz. Ha rajtam múlik, a 2010-es választások már az általunk javasolt rendszer szerint folynak. De sokan megkérdőjelezik, hogy a férfi politikusok önként lemondanak majd előjogaikról. Pedig a kiváltságosok nemes emelkedettségére volt már történelmi példa, mikor 1848-ban a nemesi országgyűlés a közteherviselésről és a jobbágyfelszabadításról döntött, és feladta privilégiumait. Megtesszük-e ezt mi is, ha másért nem, hát megfelelve a klasszikus "lovagias" férfiszerepnek?